

تأثیر فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی در علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به مطالعه (مطالعه موردی: دانش‌آموزان مدرسه راهنمایی گوهرشاد تهران)

زهرا اباذری

دانشیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال
abazari391@yahoo.com

مسعود یارمحمدی

استاد دانشگاه پیام نور تهران
m-yarmohammadi@yahoo.com

مریم امیدخدا (نویسنده مسئول)

دانشجوی دکترای رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال
ketabdarhv@gmail.com
تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۸/۱۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۲/۲۲

چکیده

هدف: پژوهش حاضر در نظر دارد تا تأثیر فعالیت‌های فرهنگی را در میزان امانت کتاب، که شاخصی کمی برای علاقه به مطالعه است، در دانش‌آموزان دختر مدرسه گوهرشاد بسنجد.

روش: پژوهش به روش نیمه تجربی از نوع طرح تک گروهی پیش‌آزمون و پس‌آزمون انجام شد. ابزار تحقیق شامل ۲ پرسشنامه (پیش‌آزمون ۴ سؤال و پس‌آزمون ۸ سؤال) بود و جامعه آماری، ۸۶ دانش‌آموز در سه کلاس اول راهنمایی (دو کلاس ۲۹ نفره و یک کلاس ۲۸ نفره) را شامل گردید. برای بررسی فرضیه‌ها از آزمون‌های مقایسات زوجی و آزمون مجذور کا استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که در پیش‌آزمون، ۳۸ نفر یا ۴۴٫۲ درصد گزینه دو بار امانت در ماه را انتخاب کردند. این تعداد پس از اعمال متغیر «فعالیت‌های فرهنگی» (برگزاری نمایشگاه کتاب، جمع‌خوانی، مسابقات کتابخوانی، کارگاه‌های عملی و ...) در پس‌آزمون به ۴۵ نفر یا ۵۲٫۳ درصد به سه بار امانت در ماه افزایش یافت. آزمون فرضیه اول مبنی بر تأثیر برنامه‌های فرهنگی بر ارتقاء میزان امانت و علاقه‌مندی به مطالعه، از طریق آزمون مقایسات زوجی بین دانش‌آموزان مورد تأیید قرار گرفت به گونه‌ای که تفاوت معناداری بین پاسخ‌ها در پیش‌آزمون و پس‌آزمون دیده شد. آزمون فرضیه دوم نیز که مبنی بر بررسی معناداری رابطه اجرای فعالیت‌های فرهنگی و حفظ انگیزه‌های درونی و بیرونی بود، مورد تأیید قرار گرفت. با توجه به $P_{value} = 0.006 < 0.01$ ، با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان نتیجه گرفت که ارتباط معناداری بین فعالیت‌های فرهنگی و حفظ انگیزه‌های درونی و بیرونی وجود دارد.

اصالت/ارزش: ارزش این مقاله در نشان دادن اثر فعالیت‌های ترویجی و فرهنگی در کتابخوان کردن نوجوانان است. اگر کتابداران فعالانه در تبلیغ کتابخوانی و آشناسازی نوجوانان و جوانان با کتاب‌های مورد علاقه‌شان عمل کنند، بر اساس نتایج این پژوهش، نتایج معنی‌داری دریافت خواهند کرد.

کلیدواژه‌ها: فعالیت‌های فرهنگی، میزان امانت، ایجاد عادت مطالعه، کتابخانه‌های عمومی.

Research on Information Science and Public Libraries; The Quarterly Journal of Iran Public Libraries Foundation; Vol. 22, No.2; Successive No. 85; Summer 2016; Pp. 247-260; Indexed in SC, SID & MagIran.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی؛ فصلنامه علمی-پژوهشی؛ دوره ۲۲، شماره ۲، پیاپی ۸۵، تابستان ۱۳۹۵ ص ۲۴۷-۲۶۰ نمایه‌شده در SID, ISC, MagIran

مقدمه

کتابخوانی فعالیتی تربیتی - اجتماعی است که نیاز به آموزش دارد به گونه‌ای که نوعی یادگیری محسوب می‌شود. این آموزش باید از خانواده شروع شود، در مدرسه ادامه یابد و در کتابخانه‌ها تکمیل گردد تا به این ترتیب در دراز مدت امر کتابخوانی نهادینه شود. در این راستا برگزاری و برپایی مستمر فعالیت‌های فرهنگی توسط مروجان کتابخوانی در کتابخانه‌ها، مدارس، مهدکودک‌ها و در انجمن‌های اولیاء و مربیان بسیار راهگشاست.

پژوهش‌های انجام شده در زمینه تعلیم و تربیت نشان می‌دهد که عادت به مطالعه امری اکتسابی است و مانند دیگر الگوهای رفتاری در روند اجتماعی شدن انسان از دوران کودکی نضج می‌گیرد یعنی همان‌طور که فرد خواندن، نوشتن و حساب کردن را می‌آموزد، می‌تواند عادت به مطالعه را هم یاد بگیرد. در این راستا کتابخانه‌ها مسئولیت دارند که در ایجاد عادت مطالعه حرکتی بنیادی و نظام یافته داشته باشند (عمادخراسانی، ۱۳۸۲، ص ۲۶۵).

روانشناسان یادگیری را تغییرات نسبتاً پایدار در رفتار بالقوه فرد تعریف می‌کنند که در نتیجه تمرین و ممارست حاصل می‌شود. رفتارگراها نیز معتقدند که یادگیری به تغییرات ثابتی در رفتار می‌انجامد (سیف، ۱۳۸۸، ص ۳۰). نظریه پردازان زیادی از جمله آلبرت بندورا^۱، آزوبل^۲ و تولمن^۳ در زمینه یادگیری و عوامل تأثیرگذار بر آن تأکید داشته‌اند. آنچه مسلم است عوامل و متغیرهای متعددی بر یادگیری مؤثر هستند اما آنچه در اکثر نظریه‌های روانشناختی یادگیری مورد توجه قرار گرفته، وجود انگیزه است. برای مثال تولمن معتقد بود که یادگیری پایدار است و دانش به دست آمده از راه یادگیری تنها زمانی به عمل در می‌آید که دلیلی (انگیزه‌ای) برای آن وجود داشته باشد (هرگنهان و السون، ۱۳۸۰، ص ۳۷۶). همچنین آلبرت بندورا معتقد بود برای موفقیت یادگیری، باید انگیزه کافی برای تقلید از رفتاری که مدل‌سازی شده است، وجود داشته باشد. تشویق و تنبیه، نقش مهمی در انگیزش ایفا می‌کنند و همان‌طور که روبرو شدن با این محرک‌ها می‌تواند بسیار موثر باشد، مشاهده تشویق یا تنبیه دیگران نیز مؤثر است (بندورا، ۱۹۹۱).

بندورا خاطر نشان ساخت که عوامل محیطی و مشوق‌های بیرونی، تنها عامل مؤثر بر یادگیری و رفتار نیست. او عوامل درونی و واکنش‌های شخصی مانند غرور، ارضاء شخصی یا

1. Albert Bandura 2. Ausubel 3. Tolman

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

تأثیر فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی در علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به مطالعه ...

حس موفقیت را نیز مؤثر می‌دانست (ون‌واگنر^۱، ۲۰۰۹). به تعبیری، در کنار عوامل بیرونی و مشوق‌ها توجه به انگیزه‌های درونی فرد نظیر استقلال و احترام به شخصیت و توجه به شایستگی فردی و شخصیتی بسیار حائز اهمیت است (سیف، ۱۳۸۱، ص ۱۹۱). همچنین آزو بل (۱۹۶۷) اظهار داشت که مهمترین عامل انگیزش درونی از جمله کنجکاوی و علاقه یادگیرندگان نسبت به کشف، درک و فهم است که از برخورد با محیط سرچشمه می‌گیرد (آزو بل، ۱۹۶۷). انگیزه‌های درونی، عملکرد روانی مطلوب و پیامدهای ماندگاری را در کاربران ایجاد می‌نماید (وانگ^۲، ۲۰۱۵). بنابراین در ایجاد و شکل‌گیری عادت مطلوب، عوامل تأثیرگذار متنوع و متعددی وجود دارند که یکی از آنها، انگیزه است؛ اعم از انگیزه‌های درونی و بیرونی. به‌طور کلی انگیزه عامل بسیار تأثیرگذار بر یادگیری است به گونه‌ای که با استفاده از ایجاد انگیزه می‌توان یادگیری را دوجندان نمود و به آن سرعت بخشید (آندرمان و گری^۳، ۲۰۱۵).

کتابخانه‌ها نیز می‌بایست به‌منظور طراحی برنامه‌های فرهنگی خود، انگیزه‌ها را در نظر بگیرند. توجه به این عوامل در طراحی برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی برای ایجاد عادت به مطالعه که نوعی یادگیری است، بسیار حائز اهمیت خواهد بود چرا که سبب غنی‌تر شدن این برنامه‌ها و اثرگذاری بیشتر آنها می‌شود. در این راستا برخی کتابخانه‌ها برای خدمات به کودکان به ویژه در تابستان، در جهت فراهم‌آوری تجربه مثبت خواندن، فعالیت‌های فرهنگی را اجرا می‌کنند به گونه‌ای که در طراحی این فعالیت‌ها ایجاد انگیزه و تشویق کودکان با توجه به ویژگی‌های این سنین در نظر گرفته می‌شود تا علاوه بر تأثیرگذاری بیشتر، به ایجاد عادت مطالعه بیانجامد (ماینارد^۴، ۲۰۱۱).

از طرفی کتابخانه‌های عمومی فعالیت‌های فرهنگی متنوع و جذابی را در راستای ارتقاء شاخص امانت، ترویج کتابخوانی و نهادینه کردن آن اجرا می‌کنند تا موجبات افزایش سرانه مطالعه و کتابخوانی را در بین مخاطبان فراهم آورند. تنوع این فعالیت‌ها و برنامه‌ها سبب شده است تا دست‌اندرکاران با توجه به بودجه و نیروی انسانی محدود کتابخانه‌ها، در انتخاب و اولویت‌بندی این فعالیت‌ها دچار سردرگمی شوند و لذا این کار برایشان مهم شود. با در نظر گرفتن بودجه و نیروی انسانی محدود، انتخاب فعالیت‌های فرهنگی مناسب از بین انبوه

1. Van Wagner 2. Wang 3. Anderman and Gray 4. Maynard

فعالیت‌ها، قطعاً کار مشکلی است، اما چنانچه بتوان عوامل مؤثر بر اجرای فعالیت‌ها را شناسایی نمود و آنها را در یک فعالیت فرهنگی گنجانند، می‌توان به جای اجرای چندین فعالیت، یک فعالیت اثرگذار و جذاب را با هزینه کمتر اجرا نمود. در این صورت می‌توان شاهد نتیجه و بازدهی بیشتری در امر ترویج کتابخوانی بود.

بنابراین آنچه مهم است در نظر گرفتن تمام عوامل و جوانب در برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی است، اما قطعاً کار بسیار دشواری است و بنابراین ناگزیریم مؤثرترین عوامل را شناسایی کنیم. همانطور که در بالا ذکر شد، صاحب‌نظران با توجه به پیچیدگی انگیزش، در مورد اهمیت نسبی عوامل درونی و عوامل بیرونی (پاداش‌ها) توافقی ندارند. به همین دلیل در این مقاله سعی شده است تا به بررسی میزان اهمیت این عوامل میان کاربران از جهت اولویت انگیزه‌های درونی یا بیرونی، پرداخته شود.

همچنین، پژوهش حاضر قصد دارد تا میزان تأثیرگذاری این فعالیت‌ها را در بین دانش‌آموزان یک مدرسه بررسی نماید و نیز به شناسایی عوامل و ویژگی‌های اثرگذار بر اجرای برنامه‌های فرهنگی پردازد؛ چرا که شناسایی عوامل اثرگذار بر اجرای فعالیت‌های فرهنگی سبب خواهد شد تا علاوه بر اینکه از اتلاف هزینه و وقت نیروی انسانی جلوگیری شود، بازدهی نیز افزایش یابد.

پرسش‌های پژوهش

۱. تأثیر برنامه‌های فرهنگی روی علاقه‌مندی به مطالعه (افزایش میزان امانت) در بین دانش‌آموزان چقدر است؟
۲. کدام‌یک از فعالیت‌های فرهنگی اجرا شده، جذابیت بیشتری داشته است؟
۳. وجود چه نوع مشوق‌هایی (درونی و بیرونی) در فعالیت‌های فرهنگی باعث اثرگذاری بیشتر آنها شده است؟
۴. در اجرای فعالیت‌های فرهنگی کتابخوانی چه ویژگی‌هایی باید مورد توجه قرار گیرد؟

فرضیه‌ها

۱. بین میزان علاقه‌مندی به کتابخوانی (ارتقاء شاخص امانت) و برگزاری فعالیت‌های کتابخوانی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.
۲. بین فعالیت‌های فرهنگی با انگیزه‌های درونی و بیرونی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

در پژوهش حاضر از روش نیمه‌تجربی^۱، طرح تک‌گروهی پیش‌آزمون - پس‌آزمون^۲ استفاده شده است. در این روش از خود‌آزمودنی‌ها به‌عنوان گروه گواه استفاده می‌شود. یکی از ویژگی‌های این طرح آن است که چون در آن فقط یک گروه در هر مرحله پیش و پس‌آزمون شرکت می‌کنند، نیازی به هم‌تا کردن آن با گروه دیگر نیست (میرزائی، ۱۳۸۸). در طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون برای یک گروه، رفتار آزمودنی‌ها (متغیر وابسته) قبل از اعمال متغیر مستقل (x) به‌وسیله پیش‌آزمون (T₁) اندازه‌گیری می‌شود. بعد از اعمال متغیر مستقل، رفتار آنها دوباره به وسیله پس‌آزمون (T₂) مورد مشاهده و اندازه‌گیری قرار می‌گیرد (حسن‌زاده، ۱۳۹۳، ص ۲۳۷).

در پژوهش حاضر، تعداد کتب به امانت گرفته‌شده به‌عنوان معیار علاقه به مطالعه اتخاذ شده است. با توجه به استفاده از روش نیمه‌تجربی در این تحقیق، از دو پرسشنامه پیش‌آزمون و پس‌آزمون (پیش‌آزمون با ۴ سؤال و پس‌آزمون با ۸ سؤال) استفاده شد. ابتدا، پرسشنامه پیش‌آزمون قبل از اجرای فعالیت‌های فرهنگی در بین نمونه توزیع شد. نمونه پژوهش شامل سه کلاس اول راهنمایی (۸۶ دانش‌آموز) شامل دو کلاس ۲۹ نفره و یک کلاس ۲۸ نفره در مدرسه دخترانه گوه‌رشاد منطقه ۴ شهر تهران بود. دانش‌آموزان این سه کلاس از ابتدای مهر تا اواخر آبان بدون شرکت در فعالیت‌های فرهنگی، از کتابخانه عمومی ولیعصر تهران استفاده می‌کردند. قبل از هفته کتاب و برگزاری اولین فعالیت فرهنگی در مدرسه، پرسشنامه پیش‌آزمون بین دانش‌آموزان این سه کلاس توزیع، تکمیل، و جمع‌آوری گردید. سپس، فعالیت‌های فرهنگی در یک دوره چندماهه به‌طور مستمر برای نمونه مورد پژوهش اجرا گردید و بعد پرسشنامه پس‌آزمون بین آنها توزیع شد. سپس، پرسشنامه‌ها به کمک آمار توصیفی و

1. quasi-experimental 2. one group pretest-posttest design

آزمون مقایسات زوجی^۱ و آزمون کای اسکور^۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. فعالیت‌های فرهنگی اجرا شده برای نمونه مورد پژوهش عبارت بود از: ۱. برپایی نمایشگاه معرفی کتاب؛ ۲. اجرای مسابقات کتابخوانی؛ ۳. جمع‌خوانی کتاب؛ ۴. فعالیت‌های متناسب با تکالیفی نظیر درس انشا و تحقیق؛ ۵. برگزاری کارگاه‌های عملی و کاربردی؛ و ۶. موارد دیگری از قبیل نصب جملات گزیده کتاب یا چکیده کتاب در تابلوی اعلانات مدرسه.

انگیزه‌های درونی مورد توجه در اجرای فعالیت‌ها به طرق ذیل وارد گردید: ۱. مشارکت‌دهی خود دانش‌آموزان در فعالیت‌ها؛ ۲. جذاب و نوآور کردن فعالیت‌ها؛ ۳. کاربردی کردن فعالیت‌ها؛ ۴. آزاد گذاشتن در انتخاب فعالیت‌ها (امکان انتخاب فعالیت (مثل شرکت در مسابقه کتابخوانی) به جای انجام تکلیف درسی)؛ و ۵. ایجاد فرصت کارگروهی (جمع‌خوانی). همچنین، انگیزه‌های بیرونی مورد توجه در اجرای فعالیت‌ها عبارت بودند از: ۱. در نظر گرفتن مشوق‌ها (برای مثال: دادن امتیاز مبصری به کتابخوان برتر یا جایزه سر صف)؛ ۲. در نظر گرفتن نمره کلاسی؛ و ۳. دادن کارت امتیاز.

برای بررسی روایی پرسشنامه‌ها، ابتدا پرسشنامه‌های اولیه در مطالعه‌ای مقدماتی به ۱۰ نفر از دانش‌آموزانی که از اعضای قبلی کتابخانه نیز بودند، و ۴ نفر از همکاران صاحب‌نظر (کتابدار، مسئول کتابخانه، استادان، معلمان) داده شد تا ابهامات احتمالی رفع گردد. نتیجه این بررسی‌های مقدماتی تغییر جمله‌بندی برخی از سؤال‌ها، اضافه کردن سؤال و تهیه پرسشنامه نهایی بود. برای بررسی پایایی، ضریب آلفای کرونباخ پاسخ‌ها ۰/۹۵ محاسبه شد که بیانگر پایایی پرسشنامه‌ها بود.

یافته‌ها

در این بخش یافته‌های پژوهش حاضر ارائه می‌شود. برای این کار، با تحلیل و تفسیر داده‌ها به پرسش‌های پژوهش پاسخ می‌دهیم. پرسش اول پژوهش به بررسی تأثیر برگزاری برنامه‌های فرهنگی برای دانش‌آموزان روی افزایش امانت کتاب توسط آنها که نشانگر علاقه به مطالعه است، می‌پردازد:

1. Paired Samples test

2. Chi-Square tests

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

تأثیر فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی در علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به مطالعه ...

جدول ۱. درصد فراوانی امانت کتاب در ماه قبل از فعالیت‌های فرهنگی (پیش‌آزمون)

تعداد امانت ماهانه (پیش‌آزمون)	فراوانی	درصد
یک بار	۲۴	۲۷٫۹
دو بار	۳۸	۴۴٫۲
سه بار	۱۲	۱۴٫۰
چهار بار و بیشتر	۱۲	۱۴٫۰

جدول ۱ تعداد امانت ماهانه قبل از اجرای فعالیت‌های فرهنگی در پیش‌آزمون را نشان می‌دهد. ۲۴ تن (۲۷٫۹ درصد) از دانش‌آموزان در پیش‌آزمون گزینه یکبار در ماه، تعداد ۳۸ نفر (۴۴٫۲ درصد) گزینه دوبار در ماه، و تعداد (۱۲ نفر یا ۱۴ درصد) گزینه سه بار بیشتر در ماه را انتخاب کردند.

جدول ۲. درصد فراوانی مراجعه به کتابخانه جهت مطالعه ماهانه بعد از اجرای فعالیت‌های فرهنگی (پس‌آزمون)

تعداد امانت ماهانه (پس‌آزمون)	فراوانی	درصد
یک بار	۶	۰٫۷
دو بار	۱۴	۱۶٫۳
سه بار	۴۵	۵۲٫۳
چهاربار و بیشتر	۲۱	۲۴٫۴

جدول ۲ تعداد امانت ماهانه در پس‌آزمون را نشان می‌دهد. نتایج نشان‌دهنده این است که میزان امانت یک‌بار در ماه پاسخ‌دهندگان در پس‌آزمون کمتر شده و سه بار و چهار بار در ماه افزایش یافته است. می‌توان ادعا کرد که فعالیت‌های فرهنگی روی افزایش میزان امانت تأثیر گذاشته است. برای بررسی این ادعا، میانگین میزان امانت اظهارشده توسط افراد مورد مطالعه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون را با استفاده از آزمون مقایسات زوجی مورد ارزیابی قرار دادیم:

جدول ۳. آزمون فرضیه معناداری اختلاف میانگین‌های امانت کتاب در پیش‌آزمون و پس‌آزمون

فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای تفاضل میانگین‌ها		t	df	P value
پایین‌تر	پایین‌تر			
۰٫۵۹۷	۰٫۵۹۷	۷٫۷۸۵	۸۵	۰٫۰۰۰

جدول ۳ یافته‌های حاصل از این آزمون را نشان می‌دهد. با توجه به P_{value} به دست آمده، نتیجه می‌گیریم که فرض یکسان بودن میانگین امانت قبل از اجرای فعالیت‌های فرهنگی و بعد از آن در پیش‌آزمون و پس‌آزمون (فرضیه اول) در سطح معناداری ۰/۰۱ (و بالتبع ۰/۰۵) رد می‌شود و به این ترتیب با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان ادعا کرد که فعالیت‌های فرهنگی روی ارتقاء شاخص امانت به‌عنوان شاخص علاقه‌مندی به کتابخوانی تأثیر گذاشته است.

پرسش دوم راجع به آن است که کدام یک از فعالیت‌های فرهنگی اجرا شده، جذابیت بیشتری داشته است. داده‌های جدول ۴ نشان می‌دهد که جمع‌خوانی با ۳۷/۲ درصد بالاترین جذابیت را برای دانش‌آموزان داشته است. همچنین، برگزاری کارگاه عملی و کاربردی با ۳۲/۶ درصد، و مسابقات کتابخوانی با ۱۹/۸ درصد در رتبه‌های دوم و سوم از نظر جذابیت قرار گرفتند:

جدول ۴. جذاب‌ترین فعالیت‌های فرهنگی اجرا شده

درصد	فراوانی	فعالیت‌های فرهنگی اجرا شده
۳/۵	۳	نمایشگاه معرفی کتاب
۱۹/۸	۱۷	اجرای مسابقات کتابخوانی
۳۷/۲	۳۲	جمع‌خوانی
۵/۸	۵	فعالیت‌های متناسب با تکلیف درسی نظیر درس انشاء و تحقیق
۳۲/۶	۲۸	برگزاری کارگاه‌های عملی و کاربردی
۱/۲	۱	سایر

پرسش سوم به عواملی (انگیزه‌های درونی یا بیرونی) در فعالیت‌های فرهنگی می‌پردازد که باعث تأثیرگذاری بیشتر آنها شده است. بر اساس داده‌های جدول ۵، انگیزه‌های درونی با ۵۴/۷ درصد تأثیرگذاری بیشتری نسبت به انگیزه‌های بیرونی با ۲۹/۱ درصد داشتند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مشوق‌های درونی، اثرگذاری بیشتری داشتند و باید بیشتر به آنها تمرکز نمود.

جدول ۵. اثرگذاری نوع انگیزه‌ها

درصد	فراوانی	عوامل (انگیزه‌ها)
۵۴/۷	۴۷	انگیزه‌های درونی
۲۹/۱	۲۵	انگیزه‌های بیرونی
۱۶/۳	۱۴	هر دو

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

تأثیر فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی در علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به مطالعه ...

پرسش چهارم آن است که چه ویژگی‌هایی در اجرای فعالیت‌های فرهنگی کتابخوانی باید مورد توجه قرار گیرد؟ این پرسش خود شامل دو سؤال انگیزه‌های بیرونی و درونی است که در پس‌آزمون مورد بررسی قرار گرفته است. این دو سؤال عبارتند از:

الف. انگیزه‌های درونی: از بین انگیزاننده‌های درونی موجود در بین فعالیت‌ها، کدام عامل انگیزشی تأثیرگذاری بیشتری داشت؟ داده‌های جدول ۶ نشان می‌دهد که از بین فعالیت‌های اجراشده، لذت کارگروهی و در جمع بودن (جمع‌خوانی) با ۲۶/۵ درصد بالاترین عامل بوده است. همچنین، جذاب و نوآور بودن فعالیت‌ها با ۲۴/۱ درصد و کاربردی بودن فعالیت‌ها با ۲۱/۷ درصد در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفتند.

جدول ۶. عوامل انگیزشی درونی موجود در فعالیت‌ها

درصد	فراوانی	انگیزه‌های درونی
۱۴,۵	۱۲	مشارکت خود دانش‌آموزان
۲۴,۱	۲۰	جذابیت و نوآور بودن فعالیت‌ها
۲۱,۷	۱۸	کاربردی بودن فعالیت‌ها
۱۳,۳	۱۱	استقلال و امکان آزادی انتخاب (امکان انتخاب به جای انجام تکلیف درسی، شرکت در مسابقه کتابخوانی)
۲۶,۵	۲۲	لذت کارگروهی (جمع‌خوانی)

ب. انگیزه‌های بیرونی: از بین انگیزه‌های بیرونی موجود در بین فعالیت‌ها، کدام عامل تأثیرگذاری بیشتری داشت؟ به عبارت دیگر، کدام مشوق‌ها (انگیزه‌های بیرونی) در فعالیت‌ها تأثیر بیشتری بر افزایش میزان امانت داشته است؟ در پاسخ به این پرسش، داده‌های جدول ۷ نشان می‌دهد که از بین فعالیت‌های اجرا شده با در نظر گرفتن ویژگی‌های انگیزه بیرونی، عامل تشویقی «انتخاب شدن کتابخوان برتر به عنوان کتاب‌یار مدرسه» (دادن امتیاز مبصری) با ۵۴/۷ درصد بالاترین عامل بوده است. همچنین، عوامل دیگری چون «جایزه دادن» (تشویق سرصف) با ۲۳/۵ درصد و «دادن نمره کلاسی» با ۱۵/۳ در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفتند.

جدول ۷. عوامل انگیزشی بیرونی موجود در فعالیت‌ها

درصد فراوانی	فراوانی	انگیزه‌های بیرونی
۵۴٫۷	۴۷	کتابخوان برتر (دادن امتیاز مبصری)
۲۳٫۵	۲۰	جایزه (تشویق سر صف)
۱۵٫۳	۱۳	در نظر گرفتن نمره کلاسی
۶٫۵	۶	دادن کارت امتیاز

فرضیه دوم: بین فعالیت‌های فرهنگی با انگیزه‌های درونی و تأثیر فعالیت‌های فرهنگی با انگیزه‌های بیرونی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۸ یافته‌های حاصل از آزمون کای اسکور مربوط به بررسی ارتباط بین فعالیت‌های فرهنگی با انگیزه‌های درونی و انگیزه‌های بیرونی را نشان می‌دهد. از آنجا که P value برابر با ۰٫۰۰۶ محاسبه گردید، روشن است که فرض صفر آماری (عدم وجود ارتباط بین مشاهده شده‌ها و مورد انتظارها) در سطح معناداری ۰٫۰۱ رد می‌شود. به عبارت دیگر می‌توان ادعا کرد بین فعالیت‌های فرهنگی و انگیزه‌های درونی و بیرونی رابطه معناداری وجود دارد؛ یعنی با انجام فعالیت‌های فرهنگی، انگیزه‌های درونی و بیرونی افزایش می‌یابد و بالعکس.

جدول ۸. رابطه فعالیت‌های فرهنگی با انگیزه درونی و بیرونی

آماره‌ها	P value	df	χ^2
مقادیر	۰٫۰۰۶	۱۲	۲۷٫۶۳۰

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان دادند که برنامه‌های فرهنگی روی ارتقاء میزان امانت دانش‌آموزان و علاقه‌مندی آنها به مطالعه، تأثیر مثبت داشته‌اند؛ به گونه‌ای که قبل از اجرای این

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

تأثیر فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی در علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به مطالعه ...

فعالیت‌ها، تعداد امانت ماهیانه حدود نیمی از دانش‌آموزان دو بار در ماه بود، در حالی که بعد از اجرای فعالیت‌های فرهنگی، بیش از نیمی از این دانش‌آموزان سه بار و بیشتر در ماه امانت کتاب داشتند. این یافته بیانگر آن است که برگزاری فعالیت‌ها سبب شده میزان امانت و علاقه‌مندی به مطالعه افزایش یابد و دانش‌آموزان نسبت به قبل از اجرای این فعالیت‌ها علاقه بیشتری به مطالعه نشان دهند. این نتیجه با تحقیق میرحسینی و بهرامی (۱۳۹۱) در خصوص بررسی میزان تأثیر کتابخانه تلفنی رنگین کمان شهرداری سمنان بر افزایش فرهنگ مطالعه کودکان و نوجوانان هم‌خوانی دارد و در آن تحقیق نیز که به روش پیمایشی بر اساس پرسشنامه خوداظهاری انجام شده بود، اعضاء بر نقش مثبت این فعالیت فرهنگی بر افزایش نرخ مطالعه کودکان و نوجوانان تأکید کرده بودند. همچنین این نتیجه با تحقیق ملک‌احمدی و پوربهرام (۱۳۹۱) در خصوص تأثیر آموزش مهارت‌های مطالعه بر راهبردهای مطالعه در دانشجویان علوم کتابداری پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان نیز هم‌خوانی دارد و در آن پژوهش نیز نوعی فعالیت فرهنگی، یعنی آموزش مهارت‌های مطالعه، تأثیر مثبتی بر افزایش میزان مطالعه داشت.

در مورد جذاب‌ترین فعالیت فرهنگی اجرا شده از نظر دانش‌آموزان، نتایج نشان داد که «جمع‌خوانی» بیشترین جذابیت را برای آنها داشته است. در این فعالیت، دانش‌آموزان از خواندن گروهی در بین همکلاسی‌های خود لذت برده‌اند. همچنین، نتایج نشان داد که انگیزه‌های درونی‌ای چون جمع‌خوانی و در جمع بودن، تأثیرگذاری بیشتری نسبت انگیزه‌های بیرونی (مثل مبصر شدن یا نمره) برای انجام مطالعه داشته است.

در مورد این که چه ویژگی‌هایی در اجرای فعالیت‌های فرهنگی کتابخوانی باید مورد توجه قرار گیرد، نتایج نشان داد که ابعاد انگیزه‌های بیرونی و درونی تأثیرگذارند و باید در نظر گرفته شوند. در بین انگیزه‌های بیرونی، انتخاب دانش‌آموز به عنوان کتابخوان برتر و معرفی او به همکلاسی‌هایش به عنوان کتاب‌یار مدرسه (دادن امتیاز مبصری)، و جایزه دادن سرصف تأثیرگذارترین مشوق‌ها بوده است. همچنین از بین انگیزه‌های درونی، لذت کارگروهی (جمع‌خوانی) و جذاب و نوآور بودن برنامه‌ها از بالاترین عوامل موثر بوده است. این یافته نیز توسط آزمون کای‌اسکور مورد تأیید قرار گرفت و نتایج آزمون نشان داد که بین فعالیت‌های فرهنگی با انگیزش درونی و بیرونی، رابطه معنادار مثبتی وجود دارد؛ یعنی با افزایش یا کاهش

انگیزش‌های بیرونی، انگیزش‌های درونی نیز افزایش یا کاهش می‌یابند و بالعکس. این نتیجه با تحقیقات مجذوب و آبو^۱ (۲۰۱۰) در خصوص تمرین خواندن و خواندن کتاب برای کودکان در گروه همسالان مهدکودک، و پژوهش سانکور^۲ (۱۹۹۲) درباره اثر تشویق درازمدت در عادت به مطالعه هم‌خوانی دارد. همچنین، این یافته با پژوهش نجمه^۳ (۲۰۱۰) که در مدرسه ملی مالزی به منظور بررسی عوامل تأثیرگذار بر عادت به مطالعه دانش‌آموزان انجام گرفت، هم‌خوانی دارد. نتایج پژوهش نجمه (۲۰۱۰) نشان داد که عامل‌های خانوادگی‌ای چون سطح درآمد، سطح تحصیلات والدین و شغل آنها روی کتابخوانی فرزندان تأثیرگذار بودند، اما تشویق والدین به خواندن و مطالعه تأثیر بسیار ویژه‌ای بر ایجاد عادت مطالعه پایدار داشت. این پژوهش نیز نشان داد که انگیزش‌های درونی، بیشترین تأثیر را در ترغیب به مطالعه داشت. پژوهش هیسمان، کلیجنز و فُن‌دالن^۴ (۲۰۱۳) نیز نشان داد که تنها وجود کتابخانه در مدرسه برای تشویق به مطالعه و ترویج خواندن در اوقات فراغت کافی نیست بلکه وجود برنامه‌های کتابخوانی و فرهنگی، همچنین وجود واسط خواندن نظیر کتابدار آموزشی، تشویق به خواندن را در بین معلمان و دانش‌آموزان تقویت خواهد نمود. یافته‌های این سه پژوهشگر نیز به عامل محرک بیرونی و لزوم برگزاری فعالیت‌های کتابخوانی برای کودکان و نوجوانان در کتابخانه تأکید کرده‌اند که مبنای پژوهش حاضر بوده است.

در مجموع باید عنوان کرد که اگر بخواهیم علاقه‌مندی به مطالعه و میزان امانت کتاب را در بین دانش‌آموزان مخاطب کتابخانه‌ها بالا ببریم، ناگزیریم که به دو شاخص بها دهیم: اول این که فعالیت‌های فرهنگی در زمینه ترویج کتابخوانی به‌طور مستمر در محیط کتابخانه اجرا گردد. دوم اینکه اقدامات طراحی شده به گونه‌ای شکل بگیرد که ارائه خدمات و فعالیت‌های فرهنگی متناسب با علائق کاربران باشد، به‌صورت فعالیت جمعی طراحی شود، و انگیزش‌های درونی و بیرونی، هر دو، مدنظر قرار گیرد تا تأثیرگذاری پایدار ایجاد نماید.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهادهای ذیل قابل طرح است:

1. Majzub&Abu

2. Sancore

3. Najeemah

4. Huysmans, Kleijnen & Van Dalen

تحقیقات اطلاع‌رسانی و

کتابخانه‌های عمومی

تأثیر فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی در علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به مطالعه ...

۱. در برنامه‌ریزی و تهیه برنامه‌های فرهنگی برای دانش‌آموزان، توجه به انگیزه‌های درونی و بهره‌گیری از این عوامل انگیزشی، سبب افزایش میزان اثرگذاری در علاقه‌مند کردن به مطالعه خواهد شد. از این رو ضروری است که اولاً مجوز و بودجه لازم برای برگزاری این فعالیت‌ها در دستور کار قرار گیرد و ثانیاً در طراحی فعالیت‌های فرهنگی برای نوجوانان، انگیزه‌های درونی در اولویت باشد. برای افزایش انگیزه و ترغیب به مطالعه، تقدیر مادی نیز در نظر گرفته شود تا انگیزه‌های درونی بیشتر تقویت شوند.
۲. عوامل تأثیرگذار بر ترویج فرهنگ کتابخوانی به خانواده‌ها، معلمان و مدارس اطلاع‌رسانی گردد تا با به کارگیری این عوامل، باعث ایجاد علاقه به مطالعه بین فرزندان، دانش‌آموزان و نوجوانان گردند.
۳. پس از برگزاری فعالیت‌ها، پژوهش مدونی برای شناخت عوامل اثرگذار بر استمرار فعالیت‌های فرهنگی انجام گیرد و نقاط قوت و ضعف شناسایی شود و نتایج آن عملیاتی گردد تا مسیر برگزاری فعالیت‌های فرهنگی با مانع روبرو نشود.

منابع

- السون، میتو. اچ. و هرگنهان، بی.آر. (۱۳۸۰). *مقدمه‌ای بر نظریه‌های یادگیری*. ترجمه علی‌اکبر سیف. تهران: دوران.
- حسن‌زاده، رمضان (۱۳۹۳). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: ساوالان.
- سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۱). *تغییر رفتار و رفتار درمانی؛ نظریه‌ها و روش‌ها*. تهران: دوران.
- سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۸). *روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی، یادگیری و آموزش*. تهران: دوران.
- عمادخراسانی، نسرین دخت (۱۳۸۲). *خدمات عمومی و شیوه‌های آن*. تهران: کتابدار.
- ملک‌احمدی، پریسا و پوربهرام، بهار (۱۳۹۱). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های مطالعه بر راهبردهای مطالعه در دانشجویان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی اصفهان. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۸ (۱)، ۱۵۵-۱۶۴.
- میرحسینی، زهره و بهرامی، محمد (۱۳۹۱). بررسی میزان تأثیر کتابخانه تلفنی رنگین کمان شهرداری سمنان بر افزایش فرهنگ مطالعه کودکان و نوجوانان. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۸ (۱)، ۱۰۱-۱۱۵.
- میرزائی، خلیل (۱۳۸۸). *پژوهش، پژوهشگری و پژوهش‌نامه‌نویسی*. تهران: جامعه‌شناسان.

References

- Anderman, E. M. & Gray, D. (2015). Motivation, Learning, and Instruction. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. James D. Wright (Ed). San Diego: Elsevier.
- Ausubel, D. P. (1967). *A Cognitive Structure Theory of School Learning*. In L. Siegel (Ed.); *Instruction: some Contemporary Viewpoints* (pp. 207-257). San Francisco: Chandler.
- Bandura, Albert (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50 (2), 248-287.
- Huysmans, F.; Kleijnen, E. & Van Dalen, T. (2013). The Library at School: Effects on Reading Attitude and Reading Frequency. *Performance Measurement and Metrics*, 14 (2), 142-156.
- Najeemah, M. Y. (2010). Influence of Family Factors on Reading Habits and Interest among Level 2 Pupils in National Primary Schools in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5 (1), 1160-1165.
- Majzub, R. & Abu, S. (2010). The Practice of Reading Books and Reading to Children in the Context of Peer-Groups in the Preschool Classroom. *Procedia-social and behavioral sciences*, 9 (1), 753-757.
- Maynard, S. (2011). Children's Reading Habits and Attitudes. In *Libraries and Society: Role, Responsibility and Future in an Age of Change*. David Baker and Wendy Evans (Eds). San Diego: Elsevier.
- Sancore, J. (1992). Encouraging the Lifetime Reading Habit. *Journal of Reading*, 35 (1), 474-477.
- Van Wagner, K. (2009). *An Overview of Bandura's Social Learning Theory*. Retrieved September 17, 2009 from: <http://psychology.about.com/od/developmentalpsychology/a/sociallearning.htm>
- Wang, Q. (2015). *Intrinsic Motivation: A Cultural Perspective*. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. James D. Wright (Ed). San Diego: Elsevier.

به این مقاله این گونه استناد کنید:

اباذری، زهرا؛ یارمحمدی، مسعود و امیدخدا، مریم (۱۳۹۵). تأثیر فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی در علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به مطالعه (مطالعه موردی: دانش‌آموزان مدرسه راهنمایی گوهرشاد تهران). *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۲ (۲)، ۲۴۷-۲۶۰.

Impact of Cultural Activities of Public Librarians on Book Loan (Case Study: Students of Goharshad Middle School)

Zahra Abazari

Associate Professor, Dept. of KIS, Islamic Azad University, North branch, Tehran, Iran
abazari391@yahoo.com

Masoud Yarmohammadi

Assistant Professor, Department of Statistics, payam-e-Noor University, Tehran, Iran
masyar@pnu.ac.ir

Maryam Omidkhoda (Corresponding author)

PhD Student of KIS, Islamic Azad University, North branch, Tehran, Iran
ketabdarhv@gmail.com

Received: 1st November 2015; Accepted: 11th May 2016

Abstract

Purpose: In this Research, we aim to evaluate the effect of cultural activities of public librarians on promoting the circulation rate of Goharshad middle school library.

Methodology: This research implemented by quasi-experimental method using One-group pre-test and post-test design. Two questionnaires are used as tool measuring book loan rate of students before and after cultural activities. We used 4 questions in pre-test and 8 questions in post-test. The population of this research included 86 students in three classes. To examine the hypotheses, we used Chi-Square and Paired Samples t test.

Findings: The results showed that respondents in pre-test stated that they book loan rate is Twice a month (mean score 38, 44.2 percent). After implementation of cultural programs for students, they stated that book loan rate of them increased around 3 time a month (mean score 45, 52.3 percent). Besides, we used one sample t test for measuring the significance of difference between mean scores in pre-test and post-test and we found that the difference is statistically significant. Likewise, second hypothesis of the research was statistically approved (P_{value} of Chi-Square test=0.006 <0.01).

Originality/Value: this research is original because of clearing the effect of cultural activities of public librarians that work in a public library around a school on circulation rate of school library and book loan measure of students that is a sign of increase in book reading behavior.

Keywords: Cultural Activities, circulation of library, The habit of reading, public libraries.

[Research on Information Science and Public Libraries; The Quarterly Journal of Iran Public Libraries Foundation; ISSN:1027-7838; Indexed in ISC, SID & MagIran Vol. 22, No.2, Successive No.85 Summer 2016]